

บทที่ 3

สำนวนจีนที่มีคำบอกอวัยวะ-ใจ

สำนวนต่าง ๆ เกิดจากความคิดของคนเราที่เปรียบเทียบสิ่งที่พบเห็นกับสิ่งใกล้ตัว แล้วนำมาพูดเปรียบเทียบกลายเป็นถ้อยคำสำนวนขึ้น อวัยวะของร่างกายคนเรานั้นประกอบด้วยส่วนที่เราพบเห็นได้โดยชัดเจน อันได้แก่ อวัยวะสำคัญต่าง ๆ ที่จัดเป็นอวัยวะภายนอก เช่น มือ ตา ปาก และอวัยวะสำคัญที่จัดเป็นอวัยวะภายใน เช่น หัวใจหรือใจ ท้อง ตี ลำไส้ เป็นต้น ในสำนวนจีนมีการนำอวัยวะสำคัญต่าง ๆ เหล่านี้ซึ่งเป็นสิ่งใกล้ตัวของคนมาเป็นแนวคิดในการพูดจาเปรียบเทียบเป็นถ้อยคำสำนวนต่าง ๆ

3.1 ความหมายของคำบอกอวัยวะ -ใจ ที่ประกอบอยู่ในสำนวน

ก่อนที่จะกล่าวถึงสำนวนจีนต่าง ๆ ที่มีคำบอกอวัยวะ -ใจ (心 xīn) ประกอบอยู่ในตัวสำนวนนั้น ผู้วิจัยจะอธิบายถึงความหมายของคำว่า 心 xīn (ใจ) โดยแบ่งความหมายของคำดังกล่าวออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

3.1.1 ความหมายทางรูปธรรม

คำ 心 xīn หรือภาษาไทยแปลว่า ใจ หรือหัวใจนั้น ความหมายในทางรูปธรรมที่เป็นรู้จักกันโดยทั่วไปหมายถึง อวัยวะภายในสำหรับสูดฉีดโลหิตให้หมุนเวียนเลี้ยงร่างกาย หัวใจจึงถือได้ว่าเป็นอวัยวะที่มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์หรือสัตว์ชั้นสูงทั้งหลายหากหัวใจหยุดการสูดฉีดโลหิตเพื่อหล่อเลี้ยงร่างกายแล้ว ชีวิตย่อมดับสูญลง ดังนั้น เราจะพบว่าผู้คนมากมายเปรียบเปรยสิ่งอันเป็นที่รักหรือสิ่งที่มีความสำคัญต่าง ๆ กับ คำว่า “ หัวใจ ” เช่น ดวงใจของพ่อแม่ หัวใจของงาน เป็นต้น ในภาษาจีน เราจะพบว่าชาวจีนมีคำพูดอยู่ประโยคหนึ่งว่า 一顆偉大的心臟停止了跳動 yīkē wěidà de xīnzàng tíngzhǐle tiàodòng หัวใจที่ประเสริฐดวงหนึ่งได้หยุดการเต้นลงแล้ว คำกล่าวนี้เป็นการเปรียบเทียบถึงบุคคลอันเป็นที่รักได้เสียชีวิตลง นอกจากนั้น ยังมีคำพูดว่า 北京，祖國的心臟 Běijīng , zǔguó de xīnzàng ปักกิ่ง หัวใจของมาตุภูมิ ความหมายของคำกล่าวนี้คือปักกิ่งเป็นเมืองหลวงซึ่งเป็นสถานที่ตั้งขององค์การส่วนราชการที่สำคัญของประเทศ

3.1.2 ความหมายทางนามธรรม

ผู้วิจัยพบความหมายของคำว่า ใจหรือหัวใจตามที่ปรากฏในคำจำกัดความของพจนานุกรม

ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ว่า “ ใจ น. สิ่งที่ทำหน้าที่รู้ รู้สึก นึก และคิด ความรู้สึกนึกคิด เช่น ใจคด ใจซื่อ ... เราจึงพบสำนวนที่ว่า ใจจดใจจ่อ มีความหมายว่า หมกมุ่นเป็นห่วงอยู่ หรือ ใจไม่ใส่ระกำ ซึ่งแปลว่าเพิกเฉยดูดาย ไม่มีเมตตากรุณา และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ใคร ตรงข้ามกับสำนวน ใจใหญ่ใจโต ที่หมายความว่า มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น ” (ราชบัณฑิตยสถาน , 2526 : 850)

ทำนองเดียวกันผู้วิจัยพบว่า คำ xīn หรือ ใจ ในสำนวนจีนนั้น เป็นสิ่งที่แสดงความคิด และเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดหรือรับรู้อารมณ์ ความรู้สึก นึกคิด ด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่าง

專心致志

zhuān xīn zhì zhì

มุ่ง ใจ บรรลุ ปณิธาน

คำ zhuān xīn ในที่นี้ หมายถึง ความคิดที่หมกมุ่นอยู่ที่สิ่งใดสิ่งเดียว โดยไม่คิดถึงสิ่งอื่นเลย ความหมายของสำนวนนี้คือ มีความมุ่งมั่นเพื่อให้บรรลุปณิธาน

有口無心

yǒu kǒu wú xīn

มี ปาก ไม่มี ใจ

คำ xīn ในที่นี้ หมายถึงความคิด ความหมายของสำนวนนี้คือ แม้ปากจะพูดออกไปอย่างไรก็ตาม แต่ในใจไม่ได้คิด หรือหมายความเช่นเดียวกับที่พูด

心狠手辣

xīn hěn shǒu là

ใจ ดุร้าย มือ เฝ็ด

คำ xīn ในที่นี้ หมายถึงจิตใจหรือความคิด สำนวนนี้หมายถึง มีจิตใจที่โหดเหี้ยมและมีน้ำมือที่โหดร้าย

歸心似箭

guī xīn sì jiàn

กลับ ใจ เหมือน ลูกธนู

คำ guī xīn หมายถึง ความคิดที่ต้องการจะกลับไปยังบ้านเกิด สำนวนนี้หมายถึง มีความรีบร้อนอย่างมากเปรียบราวกับลูกธนูที่พุ่งออกจากคันธนูด้วยความแรงและเร็ว

3.2. การวิเคราะห์ลักษณะความหมายของคำว่า ใจ ที่ใช้เป็นสำนวน

คำว่า ใจ (心 xīn) ที่ปรากฏใช้เป็นสำนวนมีความหมายที่เป็นทั้งรูปธรรม คือ หัวใจที่เป็นอวัยวะหนึ่งในร่างกาย และมีความหมายที่เป็นนามธรรมอันหมายถึง ความนึกคิด อารมณ์ ความรู้สึก ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความหมายของคำว่า ใจ ที่พบในสำนวนออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ประเภทที่เป็นความหมายเปรียบเทียบ
2. ประเภทที่เป็นความหมายเกี่ยวเนื่องกัน
3. ประเภทที่มีความหมายซึ่งได้จากคำสอนของศาสนา หรือเรื่องราวทางประวัติศาสตร์

3.2.1. ประเภทที่เป็นความหมายเปรียบเทียบ

สำนวนจีนที่มีคำว่า ใจ (心 xīn) ประเภทที่เป็นความหมายเปรียบเทียบ หมายถึง การนำถ้อยคำที่ปรากฏเป็นสำนวนมาใช้ในความหมายใหม่ซึ่งเป็นความหมายที่เปรียบเทียบกับความหมายเดิม หรือความหมายรวมเดิมของกลุ่มคำที่เป็นสำนวน ความหมายเปรียบเทียบที่เกิดขึ้นอาจจะพบในรูปแบบของการเปรียบเทียบโดยใช้คำเชื่อมโยง เช่น 如 乃 แปลว่า เหมือน หรือ อาจไม่มีคำเชื่อมโยงใด ๆ ที่แสดงการเปรียบเทียบเลย แต่อาศัยถ้อยคำสำนวนที่เป็นรูปธรรมในการสร้างภาพพจน์ โดยนำมาใช้เพื่อเปรียบเทียบให้เข้าใจความหมายทางนามธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้คนเข้าใจยาก เช่น ความหมายเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

心如古井

xīn nǚ gǔ jǐng

ใจ เหมือน เก้า บ่อน้ำ

สำนวนนี้หมายถึง จิตใจเหมือนดั่งบ่อน้ำเก่าที่แห้งขอด แต่มีความสงบราบเรียบไร้คลื่นลมใด ๆ เปรียบเทียบว่าเหมือนกับคนที่มีจิตใจทรงและหยิ่งในศักดิ์ศรีของตนเอง ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งยั่วยุทางกามารมณ์ต่างๆ

心如木石

xīn nǚ mù shí

ใจ เหมือน ไม้ ก้อนหิน

ท่อนไม้หรือก้อนหินต่างเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจ ไม่มีอารมณ์ความรู้สึก สำนักดังกล่าว อาศัยท่อนไม้และก้อนหินเป็นสัญลักษณ์เปรียบเทียบให้เห็นว่า จิตใจของคนคนนั้นไม่มีอารมณ์ความรู้สึกใดๆ ซึ่งหมายถึงไม่มีแรงปรารถนา หรือความอยากได้ใด ๆ

心堅石穿

xīn jiān shí chuān

ใจ แกร่ง หิน ทะลุ

สำนวนนี้มีความหมายว่า จิตใจที่มั่นคง ย่อมสามารถเจาะทะลุทลวงหินผาที่แข็งแกร่งได้ ทั้งนี้เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่าปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ แม้จะยากลำบากเพียงใด หากมีความมั่นคงทางจิตใจแล้วย่อมสามารถฝ่าฟันจนพบความสำเร็จได้

萬箭穿心

wàn jiàn chuān xīn

หมื่น ลูกศร ทะลวง ใจ

อาศัยภาพของลูกศรหมื่นดอกปักทะลุกลางใจ เปรียบให้เข้าใจความหมายของความเจ็บปวดแสนสาหัสที่เกิดขึ้น

3.2.2. ประเภทที่เป็นความหมายเกี่ยวเนื่องกัน

สำนวนจีนที่มีคำว่าใจ(心xīn)ประเภทที่เป็นความหมายเกี่ยวเนื่องกันหมายถึงความหมายของถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวนนั้นมีความเกี่ยวข้องกับความหมายเดิมหรือความหมายรวมเดิม ไม่ใช่ความหมายในเชิงเปรียบเทียบ แต่กลับมีความเกี่ยวเนื่องกันอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้ถ้อยคำสำนวนนั้น ๆ มีความหมายกว้างออกไป ตัวอย่างเช่น

心無二用

xīn wú èr yòng

ใจ ไม่มี สอง ใช้

สำนวนนี้ แปลว่า คนเราไม่อาจใช้ใจดวงเดียวของเราใส่ใจกับเรื่องราว หรือธุระใด ๆ พร้อมกัน ทีเดียวสองอย่าง หรือมากกว่านี้ได้ สำนวนนี้ หมายความว่าควรมุ่งมั่นเอาใจใส่จดจ่อกับกิจการงานใด ๆ เพียงกิจการเดียว ไม่ควรจับจดกิจการงานหลายอย่างพร้อมกัน

心不在焉

xīn bù zài yān

ใจ ไม่ อยู่ เลย

สำนวนนี้แปลตามตัวอักษรคือจิตใจไม่ได้อยู่เลย (อยู่กับตัว) จึงมีความหมายที่เกี่ยวข้อง
 เนื่องจาก มีความคิดฟุ้งซ่านไม่อยู่กับร่องกับรอย

萬眾一心

wàn zhòng yī xīn

หมื่น ชน หนึ่ง ใจ

สำนวนนี้ความหมายตามตัวอักษรคือ มวลชนทั้งหลายมีใจเดียวกัน ความหมายเกี่ยวเนื่อง
 ที่เกิดขึ้นหมายถึง ประชาชนมีความสมัครสมานสามัคคีรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

人面獸心

rén miàn shòu xīn

คน หน้า สัตว์ ใจ

สำนวนนี้ความหมายเดิม หมายถึงคนที่มีจิตใจไร้เดียงสาเหมือนสัตว์เดรัจฉาน ไม่ประสา
 กับขนบธรรมเนียมมารยาท แต่ปัจจุบันใช้ในความหมายเกี่ยวเนื่องที่เกิดขึ้นใหม่ และ
 ความหมายของคำว่า สัตว์ ที่ปรากฏในสำนวนกลายมาเป็นความหมายว่า จิตใจโหดร้าย
 เหมือนสัตว์ ปัจจุบัน สำนวนดังกล่าวจึงตรงกับสำนวนไทยที่ว่า หน้าเนื้อใจเสือ

3.2.3 ประเภทที่ความหมายได้จากคำสอนของศาสนา หรือเรื่องราวทางประวัติศาสตร์

สำนวนจีนที่คำว่า ใจ (心 xīn) ประเภทที่มีความหมายซึ่งได้จากคำสอนของศาสนา หรือ
 เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ หมายถึง การนำคำสอน หรือคำกล่าวทางศาสนา หรือเหตุการณ์เรื่องราว
 ตอนหนึ่ง ๆ ทางประวัติศาสตร์มาใช้เป็นถ้อยคำสำนวน ความหมายเดิมของสำนวนเหล่านี้มักจะมี
 ความหมายที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ ภายหลังจากกลับนำมาใช้ในความหมายใหม่
 แต่ยังคงมีความเกี่ยวเนื่องกับความหมายเดิมอยู่ ตัวอย่างเช่น

心猿意馬

xīn yuán yì mǎ

ใจ ชะนี จิต ม้า

เดิมเป็นคำกล่าวในศาสนาพุทธ หรือคำกล่าวในลัทธิเต๋า เปรียบเทียบกับจิตใจของคน
 ว่ายากที่จะบังคับควบคุมได้เหมือนชะนีค่าง หรือม้าที่ไม่เคยอยู่นิ่งเฉย ภายหลังใช้ใน
 ความหมายที่ว่า มี ความคิดฟุ้งซ่าน ไม่สามารถควบคุมสมาธิตนเองได้ (劉潔修
 Líu Jiéxiū , 1997 :1237)

清心寡欲

qīng xīn guā yù

ชะล้าง ใจ ลด กิเลส

เดิมเป็นคำสอนของศาสนาพุทธที่สอนให้คนมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ไม่ร้องขอสิ่ง
นั้นสิ่งนี้ ภายหลังใช้ในความหมายว่า ให้มีจิตใจใสสะอาด ลดละกิเลสทั้งปวงได้ (劉
潔修 Liú Jiéxiū , 1997 :856)

心心相印

xīn xīn xiāng yìn

ใจ ใจ ต่าง ตราตรึง

คำกล่าวในศาสนาพุทธ หรือจากลัทธิเต๋าที่มีความหมายว่า ไม่ต้องอาศัยคำพูด คำอธิบาย
ใด ๆ แต่สามารถที่จะเข้าใจ และซาบซึ้งในรสพระธรรมคำสอนได้ด้วยตนเอง โดยสื่อกัน
ด้วยใจที่ตรงกัน ปัจจุบันแผลงไปใช้เปรียบเทียบกับหนุ่มสาวที่มีจิตใจปฏิพัทธ์ต่อกันได้
(劉潔修 Liú Jiéxiū , 1997 :1236)

西子捧心

Xīzǐ pěng xīn

ไซซี กอดอก

คำกล่าวนี้มาจากยอดหญิงงามผู้โด่งดังที่สุดในสมัยโบราณของจีนที่ชื่อไซซี หรือซีซือ (西
施 Xīshī) นางเกิดในสมัยชุนชิว เป็นลูกสาวเจ้าของร้านน้ำชาแห่งหนึ่งในหมู่บ้านเล็ก ๆ
แห่งหนึ่งของรัฐเยว่ (ปัจจุบันคือมณฑลเจ้อเจียง 浙江 Zhèjiāng) นางถูกส่งไปบำเรอ
พระเจ้าฟูซา (夫差 Fūchā 495-473 ก่อนคริสต์ศักราช) เจ้าแห่งรัฐหวู่ซึ่งเป็นคนที่ฝึกไฟ
ในอิสตรีและกามรส เมื่อครั้งที่รัฐเยว่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของรัฐหวู่ ภารกิจที่สำคัญของ
นางคือการช่วยยวนให้พระเจ้าฟูซาหลงใหลเพื่อที่พระเจ้าโกวเจี้ยนแห่งรัฐเยว่จะได้หาโอกาส
โจมตีรัฐหวู่ และกอบกู้เอกราชคืนได้¹

สำนวนนี้เป็นเหตุการณ์เมื่อคราวที่ยอดหญิงงามไซซีล้มป่วยลง แม้นางจะกอดอกอยู่เฉยๆ
แต่นางก็ยังคงความงามที่ทำให้ผู้คนหลงใหลได้ ภายหลังสำนวนนี้นำมาใช้เปรียบเทียบกับ
ผลงานทางวรรณกรรมของกวีเอกที่แม้จะมีข้อบกพร่องอยู่บ้างแต่ก็ยังไม่อาจบดบัง
ความงามหรือจุดเด่นของผลงานนั้นได้ (劉潔修 Liú Jiéxiū , 1997 :1192)

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ wò xīn cháng dǎn หน้า 12 ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้